

Vene Föderatsiooni ja Valgevene Vabariigi ettevõtjate riigihangetel osalemise piiramisest

Osalemise piiramine pakkuja/taotleja elu- või asukohta põhiselt

1. Riigihangete seaduse (RHS) § 3 p 2 kohaselt kohtleb hankija kõiki isikuid, kelle elu- või asukoht on Eestis, mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis, muus Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või Maailma Kaubandusorganisatsiooni riigihankelepinguga (GPA) ühinenud riigis¹, võrdselt ja jälgib, et kõik isikutele seatavad piirangud ja kriteeriumid oleksid riigihanke eesmärgi suhtes proportsionaalsed, asjakohased ja põhjendatud.

Sellest tulenevalt ei pea võrdselt kohtlema isikuid, kelle elu- või asukoht loetletud riikides ei ole. Selleks sätestab RHS § 7 lg 3, et hankija võib piirata pakkujate ja taotlejate ringi, lubades riigihankes osaleda ainult käesoleva seaduse § 3 punktis 2 nimetatud riikidest pärit ettevõtjatel või andes nendest riikidest pärit ettevõtjate esitatud pakkumustele eeliseid teistest riikidest pärit ettevõtjate esitatud pakkumuste ees.

Sellise piirangu kehtestamise kõige lihtsam viis on sõnastada riigihanke alusdokumentides järgmine tingimus:

„Riigihankes saavad osaleda ainult pakkujad või taotlejad, kelle elu- või asukoht on RHS § 3 p-s 2 nimetatud riigis (Eesti, mõni muu Euroopa Liidu liikmesriik, muu Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriik või Maailma Kaubandusorganisatsiooni riigihankelepinguga ühinenud riik).“

või

„Riigihankes saavad osaleda ainult pakkujad või taotlejad, kelle elu- või asukoht on Eestis, mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis, muus Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis või Maailma Kaubandusorganisatsiooni riigihankelepinguga ühinenud riigis.“

Kitsamalt on võimalik ka piirata üksnes Vene ja/või Valgevene ettevõtjate osalemist:

„Riigihankes ei ole lubatud osaleda ettevõtjatel, kelle elu- või asukoht on Venemaa Föderatsioonis või Valgevene Vabariigis.“

Osalemise piiramine rahvusvahelise sanktsiooni subjektidele

2. RHS § 95 lg 1 p 5 kohaselt tuleb hankemenetluselt kõrvaldada isik, kellega hankelepingu sõlmimine rikuks rahvusvahelist või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni rahvusvahelise sanktsiooni seaduse tähenduses.

Teavet rahvusvahelise sanktsiooni subjektide kohta on võimalik saada veebilehelt www.sanctionsmap.eu. Eesti kehtestatud sanktsioonid on leitavad Riigi Teatajast, rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS) rakendusaktide nimekirjast

¹ https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/memobs_e.htm

https://www.riigiteataja.ee/akt_rakendusaktid.html?id=121112020019&kuvarakendus=1.

Lisainfot on võimalik leida ka Välisministeeriumi veebilehelt <https://www.vm.ee/rahvusvahelised-sanktsioonid>.

3. RSanS § 7 lg 1 kohaselt on rahvusvahelist sanktsiooni rikkuv tehing tühine. Seega isegi juhul, kui pakkuja ise ei ole rahvusvahelise sanktsiooni subjekt, on tühine ka selline tehing, millega ostetakse rahvusvahelise sanktsiooni objektiks olevat kaupa või mis eeldaks kauba tarnimist sanktsiooni all olevatest piirkondadest.

RHS § 114 lg 2¹ kohaselt lükkab hankija pakkumuse tagasi, kui hankelepingu sõlmimine selle pakkumuse alusel rikuks rahvusvahelist või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni rahvusvahelise sanktsiooni seaduse tähenduses. Selle kontrollimiseks peaks hankija nõudma pakkumuses kaupade päritolu tõendavaid dokumente või vähemalt kinnitust selle kohta, et kaubad ei ole rahvusvahelise sanktsiooni objektiks ega pärit sanktsiooni all olevatest piirkondadest, näiteks sõnastades riigihanke alusdokumentides tingimused:

„Pakkuja kinnitab, et pakutav kaup ei ole rahvusvahelise sanktsiooni objektiks ega pärit sanktsiooni all olevatest piirkondadest rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS) § 7 lg 1 mõttes.“

või

„Pakkuja esitab pakkumuses kaupade päritolu tõendavad dokumendid, mille alusel on võimalik tuvastada, kas pakutav kaup on rahvusvahelise sanktsiooni objektiks või pärit sanktsiooni all olevatest piirkondadest rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS) § 7 lg 1 mõttes.“

või

„Pakkuja esitab pakkumuses kinnituse ja kaupade päritolu tõendavad dokumendid, mille alusel on võimalik tuvastada, kas pakutav kaup on rahvusvahelise sanktsiooni objektiks või pärit sanktsiooni all olevatest piirkondadest rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS) § 7 lg 1 mõttes.“

Euroopa Liidu Nõukogu sanktsioon, mis keelab riigihankelepingute sõlmimise ja täitmise Vene Föderatsiooni kodanike, residentide või Vene Föderatsioonis asutatud ettevõtja, sh füüsilisest isikust ettevõtja, juriidilise isiku, asutuse või muu üksusega.

4. 8.04.2022 võttis Euroopa Liidu Nõukogu vastu määruse 2022/576, millega muudetakse määrust (EL) nr 833/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas (edaspidi ka: *määrus*)². Määrusega kehtestatakse muuhulgas sanktsioonid seoses riigihankelepingutega. Täpsemalt lisatakse määruse punktiga 23 muudetavasse määrusesse artikkel 5k, mis keelab artiklis nimetatud isikutega või nendega seotud ettevõtjatega hankelepingute sõlmimise või lepingute täitmise jätkamise, kui need on sõlmitud sellise riigihanke menetluse tulemusena, mis kuulub riigihangete direktiivide kohaldamisalasse või mis on sõlmitud direktiivides nimetatud ja määruses täpsustatud teatavate erandite alusel. Määruse sõnastust täpsustati 21. juulil vastu võetud määrusega nr 2022/1269,

² Arvutivõrgus kättesaadav: [EUR-Lex - 32022R0576 - ET - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuris/ui.do?uri=CELEX:32022R0576:ET:EUR-Lex)

mille tulemusena on selge, et sanktsioneeritud isikud on ka Vene Föderatsiooni residendid sõltumata nende kodakondsusest.

4.1 Määrust kohaldatakse riigihangetele, mis jäävad riigihangete direktiivide 2009/81/EU, 2014/23/EL, 2014/24/EL ja 2014/25/EL kohaldamisalasse, st alates rahvusvahelisest piirmäärast. Määrust kohaldatakse nii raamlepingute kui ka juba sõlmitud raamlepingute alusel hankelepingute sõlmimisele ja täitmisele, kui raamlepingu maksumus on vähemalt võrdne rahvusvahelise piirmääraga, sõltumata hankelepingu maksumusest.

Määrust kohaldatakse ka lepingutele, mis on sõlmitud järgmiste RHS-s sätestatud erandite alusel:

4.1.1 Klassikalises sektoris: § 11 lg 1 punktid 1, 8–13, 15–17;

4.1.2 Võrgustikusektoris: § 11 lg 1 punktid 8–13, 15 ja 16, § 153 lg-d 1–3;

4.1.3 Kontsessioonilepingu sõlmimisel: § 11 lg 1 punktid 1, 7–13, 18, 20, § 132 lg 1, § 133 lg 1 punktid 1–3, lg-d 2 ja 3, § 134 lg 1 punktid 3–5;

4.1.4 Kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas: § 11 lg 1 punktid 10 ja 19, § 170 lg 1 punktid 2–7.

4.2 Alates 9. aprillist 2022 on keelatud sõlmida hankelepingut või jätkata enne seda kuupäeva sõlmitud lepingu täitmist pärast 10. oktoobrit 2022 sellise isikuga, kes on:

4.2.1 Vene Föderatsiooni kodanik, resident või Vene Föderatsioonis asutatud ettevõtja, sh füüsilisest isikust ettevõtja, juriidiline isik, asutus või muu üksus.

Sanktsioon käsitleb olukorda, kus pakkuja või taotleja ise on eelmises lõigus nimetatud isik või üksus ja seetõttu sanktsiooni subjekt, mistõttu on see hõlmatud RHS § 95 lg 1 p-s 5 sätestatud kõrvaldamise alusega. Teisisõnu tuleb selline pakkuja või taotleja hankemenetlusest kõrvaldada.

Pakkuja kinnitab hankepassis, et temal RHS § 95 lg 1 p-s 5 sätestatud kõrvaldamise alust ei esine. Menetlustes, kus hankepassi ei kasutata, tuleb hankijal sellist kinnitust eraldi RHAD-is nõuda ning pakkujal või taotlejal see eraldi esitada.

Täiendavate tõendite ja andmete esitamist tuleks nõuda üksnes edukalt pakkujalt ning RHS § 96 lg 2¹ kohaselt ainult kahtluse korral (samuti punktides 4.2.2 ja 4.2.3 käsitletud sanktsioonide kontrollimisel). Sellist kontrollimise viisi on jaatanud ka Euroopa Komisjon oma riigihankeid puudutavate sanktsioonide kohta koostatud korduma kippuvate küsimuste rubriigis³.

Kuivõrd puudub andmebaas, kust oleks Eesti hankijal võimalik Vene Föderatsiooni kodanikke, residente või seal asutatud ettevõtjaid nimeliselt kontrollida, saab kinnituse õigsuse kontrollimiseks nõuda pakkujalt või taotlejalt järgmiste tõendite esitamist:

- kui tegemist on füüsilise isikuga, isikut tõendava dokumendi koopiat, millelt nähtub isiku kodakondsus;

³ Vt [Frequently asked questions on public procurement sanctions against Russia \(europa.eu\)](https://europa.eu) p-d 11 ja 12.

- kui tegemist on juriidilise isikuga, väljavõtte või tõend tema asukohamaa äriregistrist või muult pädevalt asutuselt.

Euroopa Komisjon on seisukohal, et kui tegemist on ühispakkujate või -taotlejatega, tuleb juhul, kui sanktsiooni subjekt on vähemalt üks ühispakkuja, kõrvaldada riigihankelt kõik ühispakkujad⁴.

4.2.2 rohkem kui 50% ulatuses otseselt või kaudselt punktis 4.2.1 nimetatud isiku, asutuse või muu üksuse omandis.

Sanktsioon käsitleb olukorda, kus pakkuja või taotleja omanikest üle 50% on Vene Föderatsiooni kodanikud, residendid või ettevõtted, või on sellised isikud omanike omanikud, kui nende osalus on pakkujas või taotlejas üle 50%, või omanike omanike omanikud jne kuni tegeliku kasusaajani, st viimase füüsilise isikuni välja. Seega võib pakkuja või taotleja ise küll olla Euroopa Liidus asutatud ettevõtja, ent ta on siiski sanktsiooni subjekt tema omanike tõttu.

Olukord on hõlmatud RHS § 95 lg 1 p-ga 5, mistõttu toimub kõrvaldamise aluse kontroll samamoodi nagu kirjeldatud punktis 4.2.1. Lisaks sellele võib hankija nõuda pakkujalt või taotlejalt andmeid tema omanike ning nende osaluse suuruse kohta ettevõtjas.

4.2.3 kes on punktides 4.2.1 või 4.2.2 nimetatud isiku, asutuse või muu üksuse esindaja või tegutseb sellise isiku juhistel alusel.

Sanktsioon käsitleb olukorda, kus pakkuja või taotleja või temaga seotud isik ei ole ise Vene Föderatsiooni kodanik, resident, ettevõtja ega nendega seotud omandi kaudu, ent keda varjatult need isikud suunavad. Näiteks kui Eestis asutatud ettevõtjast pakkuja esitab riigihankel pakkumuse tegelikult Vene Föderatsioonis asutatud ettevõtja eest, on tema puhul tegemist sanktsiooni subjektiga ja selline pakkuja tuleks riigihankelt kõrvaldada. Kuidas selliseid sidemeid kontrollida, on püütud avada ka allmärkuses nr 3 viidatud Euroopa Komisjoni riigihankeid puudutavate sanktsioonide kohta koostatud korduma kippuvate küsimuste rubriigi küsimuses nr 30.

4.3 RHS § 96 lg 2¹ ls 2 kohaselt võib hankija põhjendatud kahtluse korral nõuda pakkujalt või taotlejalt andmete või tõendite esitamist, mis võimaldavad kõrvaldamise alust kontrollida. Hankija nõuab pakkujalt punktides 4.2.1 - 4.2.3 toodud kinnituste ja kahtluse korral tõendite esitamist. Kui enne 9. aprilli 2022 on sõlmitud hankeleping maksumusega alates rahvusvahelisest piirmäärast ja see kehtib kauem kui 10. oktoober 2022, tuleb hankijal nõuda pakkujalt punktides 4.2.1 – 4.2.3 toodud kinnituste ja kahtluse korral tõendite esitamist. *Vt tõendite kohta ka punkti 4.5.*

Kui ilmneb, et hankelepingus osaleb isik, kes vastab punktides 4.2.1 – 4.2.3 toodud tingimustele, on tegemist kõrvaldamise alusega. Sellise hankelepingu lõpetamine, olgu ta siis kestvusleping või mitte, on hankija kohustus 17. juunil 2024.a jõustunud RHS § 124 lg 1¹ alusel: hankija on kohustatud hankelepingu üles ütleva (kestvuslepingute puhul) või lepingust taganema, kui hankelepingu sõlminud ettevõtjal esineb hankelepingu täitmise ajal või mis tahes

⁴ Ibid p 22.

ajahetkel pärast hankelepingu sõlmimist RHS § 95 lg 1 punktis 5 sätestatud alus või kui hankelepingu täitmise jätkamine riikuks rahvusvahelist sanktsiooni või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni RSanS tähenduses.

Hankija lükkab pakkumuse tagasi, kui hankelepingu sõlmimine selle pakkumuse alusel riikuks rahvusvahelist või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni RSanS-i tähenduses (RHS § 114 lg 2¹ kohaldub siis, kui pakkumuses pakutav kaup on sanktsiooni objekt). Seega saavad sanktsioonist tulenevad riigihankeõiguslikud järeloomid tekkida riigihanke erinevates etappides – nii enne hankelepingu sõlmimist kui ka pärast sõlmimist, hankelepingu täitmise käigus.⁵

17. juunist 2024 kehtiva RHS redaktsiooni kohaselt muudeti RHS §-s 124 rahvusvahelisest sanktsioonist tingitud hankelepingu lõpetamise alust, sätestades erinevalt varasemast redaktsioonist sanktsiooni korral hankelepingu lõpetamise mitte hankija õigusena, vaid imperatiivse kohustusena.⁶ **Seega on alates 17.06.2024 hankija alati kohustatud hankelepingu ülesse ütlemata või hankelepingust taganema, kui hankelepingu sõlminud ettevõtjal esines hankelepingu sõlmimise ajal või mis tahes ajahetkel pärast hankelepingu sõlmimist RHS § 95 lg 1 p-s 5 sätestatud alus või kui hankelepingu täitmise jätkamine riikuks rahvusvahelist või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni RSanS-i tähenduses.** Sanktsiooni subjektide suhtes kehtib nulltolerants ja erinevalt RHS § 95 lg 1 p-des 1-4 sätestatud kõrvaldamise alustest ei ole RHS § 95 lg 1 p-s 5 toodud kõrvaldamisalusel esinemisel hankijal peale hankelepingu lõpetamise ühtegi muud valikualternatiivi.

Juhul, kui hankija pidi lepingu lõpetama tulenevalt määruse artiklist 5k ja uue lepingu sõlmimiseks korraldama uue riigihanke menetluse, siis ei olnud üldjuhul tegemist kiire lepingu sõlmimise vajadusega, mis õigustaks väljakuulutamiseteta läbirääkimistega hankemenetluse korraldamist, kuna lepingu lõpetamise kohustus sai teatavaks määruse kehtestamisega. Hankijal oli vajadusel aega korraldada nõuetekohane hanketeate avaldamisega hankemenetlus, teatud juhtudel võib põhjendatud olla lühendatud tähtajaga väljakuulutatava menetluse korraldamine.⁷

Muude võlaõiguslike küsimustega soovitame pöörduda Justiitsministeeriumi poole, kelle pädevuses on selgituste andmine tsiviilõiguse küsimustes.

4.4 17. juunil 2024 jõustunud RSanS muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse kohaselt tuleb hankijal teavitada Rahapesu Andmepöörd, kui hankija on RHS § 95 lg 1 p-i 5 alusel teinud pakkuja kõrvaldamise otsuse või on lükanud pakkumuse tagasi, kuna hankelepingu sõlmimine selle pakkumusel alusel riikuks rahvusvahelist või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni RSanS tähenduses.

17. juunist 2024. a kehtiva sättega, RHS § 179¹, sätestatakse Rahapesu Andmepöörd teavitamise ja vajadusel lisateabe kogumise kord.

4.4.1. RHS § 179¹ näeb lõikes 1 ette Rahapesu Andmepöörd teavitamise tehtud otsusest või toimingust *ex post* kolme tööpäeva jooksul pärast RHS § 95 lõike 1 punkti 5 alusel pakkuja või taotleja riigihanke menetlusest kõrvaldamist, RHS § 114 lõike 2¹ alusel pakkumuse

⁶ Seletuskiri, lk 43. SE 332 *Rahvusvahelise sanktsiooni seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu.*

⁷ Ibid p 13

tagasilükkamist ning RHS § 124 lg 1² alusel hankelepingu ülesütlemist või hankelepingust taganemist (rahvusvahelise või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni RSanS tähenduses rikkumine).

4.4.2. RHS § 179¹ lõikes 2 sätestatakse hankija kohustus koguda sanktsiooniga seotud otsuse või toimingute tegemise aluseks olevate asjaolude esinemise osas kahtluse tekkimisel lisateavet ning juhul, kui lisateave ei võimalda kavandatava otsuse või toimingute õiguspärasuses veenduda, pannakse hankijale kohustus teavitada sellest Rahapesu Andmebürood *ex ante* viivitamata enne otsuse või toimingute tegemist. RHS § 179² alusel on Rahapesu Andmebüroo kohustatud hindama, kas sanktsioonist tingitult tehtud või tehtav hankija otsus või toiming on või oleks õiguspärane, ning teavitama sellest hankijat. Rahapesu Andmebürool on asjaolude hindamiseks ning hankijale tagasiside andmiseks ette nähtud menetlustähtaeg kokku 12 tööpäeva, mida arvestatakse hankijalt teate saamisest arvates. Põhjendatud juhtudel võib Rahapesu Andmebüroo seda tähtaega pikendada maksimaalselt 60 päevani.

4.4.3. Samuti on kohane arvestada Rahapesu Andmebüroo kontrolliga vaidlustusmenetluses. Kui Rahapesu Andmebüroo hindab sanktsiooni rakendamise õiguspärasust paralleelselt hankija asjaomase otsuse suhtes toimuva vaidlustusmenetlusega, tuleb vaidlustusmenetlus peatada kuni selgub Rahapesu Andmebüroo kontrolli tulemus. Kui vaidlustuse läbivaatamise käigus selgub, et hankija on pöördunud vastavalt RHS §-s 179¹ sätestatud Rahapesu Andmebüroo poole ja Rahapesu Andmebüroo ei ole veel hankijat kontrolli tulemustest teavitanud, siis riigihangete vaidlustuskomisjon peatab vaidlustuse läbivaatamise kuni Rahapesu Andmebüroo menetluse tulemuste selgumiseni. Kui vaidlustuse läbivaatamise peatamise tõttu ei ole vaidlustuskomisjonil võimalik teha vaidlustuse sisulise lahendamise kohta otsust puudusteta vaidlustuse laekumisest arvates 30 päeva jooksul või vaidlustuse nõude/aluse muutmise või täiendamise korral 35 päeva jooksul, teeb vaidlustuskomisjon vaidlustust lahendava sisulise otsuse menetlusosalistele teatavaks 30 päeva jooksul Rahapesu Andmebüroo kontrolli tulemuste vaidlustuskomisjonile teatavaks saamisest arvates.

4.5 Seoses RHS § 95 lg 1 p-s 5 ette nähtud hankemenetlusest kõrvaldamise alusega annavad RHS § 96 lg 2¹ ja 3¹ hankijale õiguse kahtluse korral nõuda pakkujalt või taotlejalt mistahes andmete või tõendite esitamist, mis võimaldavad kõrvaldamise alust kontrollida. Hankija ei nõua andmete ega tõendite esitamist, kui vastavad andmed on talle andmekogus olevate andmete põhjal tasuta kättesaadavad või tal on need dokumendid või andmed olemas ja need on pakkuja või taotleja suhtes kõrvaldamise aluse kontrollimiseks jätkuvalt asjakohased.

Samale seisukohale, st õigusele vajadusel täiendavaid tõendeid nõuda, on võimalik jõuda ka Euroopa Komisjoni riigihankeid puudutavate sanktsioonide kohta koostatud korduma kippuvate küsimuste rubriigi küsimuse nr 26 põhjal.⁸

Kui ilmneb, et pakkuja või taotleja vastab käesoleva juhise punktides 4.2.1– 4.2.3 toodud tunnustele, tuleb selline pakkuja või taotleja kõrvaldada RHS § 95 lg 1 p 5 alusel.

4.6 Alltöövõtjad, tarnijad ja isikud, kelle näitajatele pakkuja või taotleja tugineb

Määruse art 5k lg 1 viimase lause kohaselt kohaldatakse kõiki selle lõike punkte ka alltöövõtjate, tarnijate ning nende isikute kohta, kelle näitajatele pakkuja või taotleja tugineb, kui alltöövõtja, tarnija või tuginetava isiku osa täidetavast hankelepingust on üle 10%

⁸ Ibid p 26

hankelepingu maksumusest. Nõue laieneb hankelepingutele maksumusega alates rahvusvahelisest piirmäärast.

Seega ei tohi ka sellise alltöövõtja, tarnija ega tuginetava isiku puhul olla tegemist Vene Föderatsiooni kodaniku, residendi ega Vene Föderatsioonis asutatud ettevõtte, asutuse ega muu üksusega. Samuti ei tohi alltöövõtja, tarnija ega tuginetava isiku omanikeriingis olla otseselt ega kaudselt eelmises lauses nimetatud isikuid üle 50% kuni tegeliku kasusaajani välja. Lisaks sellele ei või selline alltöövõtja, tarnija ega tuginetav isik olla üle-eelmises lauses nimetatud isiku esindaja ega tegutseda nende juhiste alusel.

RHS § 103 lg 5 kohaselt kontrollib hankija, kas ettevõtjatel, kelle vahenditega tuginetakse, esinevad RHS § 95 lg 1 punktis 1 nimetatud kõrvaldamise alused. Määruses nimetatud sanktsioonid on kõrvaldamise alusega hõlmatud ning tuginetava isiku kontrollimine toimub sarnaselt pakkuja ja taotlejaga. Kui tuginetaval isikul kõrvaldamise alus esineb, nõuab hankija RHS § 103 lg 6 alusel selle isiku asendamist. Kui isikut ei asendata, jätab hankija pakkuja või taotleja kvalifitseerimata, kui pakkuja või taotleja ei täida kvalifitseerimise tingimusi iseseisvalt. Kõrvaldamise alusega isikut hankelepingu täitmisele kaasata ei ole lubatud. Hankelepingus tuleks sellise isiku kaasamine sätestada hankelepingu olulise rikkumisena.

Kuivõrd RHS § 122 kohaselt ei ole kohustuslik kontrollida kõikides riigihangetes maksumusega alates rahvusvahelisest piirmäärast alltöövõtjatel ja tarnijatel kõrvaldamise aluste puudumist, tuleb hankijal ette näha pakumuse vastavuse tingimus, mis võimaldab tal selliste alltöövõtjate, tarnijate ja tuginetavate isikute olemasolul pakumuse tagasi lükata. Tingimus võib olla sõnastatud näiteks järgmiselt:

„Pakkuja kinnitab, et ta ei kaasa üle 10% hankelepingu maksumusest hankelepingu täitmisele alltöövõtjaid, tarnijaid ega tugine kvalifitseerimistingimuste täitmisel selliste ettevõtjate näitajatele, kes on:

1. Vene Föderatsiooni kodanik, resident või Vene Föderatsioonis asutatud ettevõtja, sh füüsilisest isikust ettevõtja, juriidiline isik, asutus või muu üksus;
2. rohkem kui 50% ulatuses otseselt või kaudselt punktis 1 nimetatud isiku, asutuse või muu üksuse omandis;
3. punktis 1 või 2 nimetatud isiku, asutuse või muu üksuse esindaja või tegutseb sellise isiku juhiste alusel.

Hankijal on õigus nõuda andmeid alltöövõtjate ja tarnijate ning tuginetavate isikute, nende esindajate või muu juhtimis-, haldus- või järelevalveorgani liikmete, otseste ja kaudsete omanike ja tegelike kasusaajate kohta, sh füüsiliste isikute isikut tõendavate dokumentide koopiaid, millelt nähtub isiku kodakondsus ja juriidiliste isikute kohta isiku asukohamaa äriregistri või muu pädeva asutuse tõendit või väljavõtet. Hankijal on õigus nõuda andmeid alltöövõtja ja tarnija poolt täidetava hankelepingu osa suuruse kohta. Hankija lükkab tagasi pakumuse, mille alusel sõlmitav hankeleping oleks RSanS § 7 lg 1 alusel tühine.“

RHS § 122 lg 7 kohaselt tuleb hankijal enne pakumuse tagasi lükkamist nõuda alltöövõtja asendamist. Sama tuleb kohaldada tarnijate puhul.

4.7 Sanktsioonide kontrollimine raamlepingu ja dünaamilise hankesüsteemi korral

Raamlepingu sõlmimiseks korraldatavas riigihanke menetluses ja ettevõtja liitmisel dünaamilise hankesüsteemiga tuleb sanktsiooni olemasolu või puudumist kontrollida nagu on kirjeldatud punktides 4.2 ja 4.5.

Kui raamleping on juba sõlmitud, tuleb hankijal paluda kõikidel raamlepingu osalistel esitada kinnitused, et nad ei ole määrusega kehtestatud sanktsiooni subjektid. Raamlepingu sõlmimiseks korraldatud menetluses antud kinnitus (kui see anti enne 9. aprilli 2022) määrusega kehtestatud sanktsioone ei hõlmanud, kuivõrd kinnitust ei anta tuleviku tarbeks, vaid üksnes kinnituse andmise aja kohta. Kui hankijal kinnituse õigsuse osas kahtlust ei teki, ei ole põhjust kinnitust minikonkursil ega ka eduka pakkuja suhtes (sh ühe pakkujaga raamlepingu puhul) iga kord üle küsida. Kui hankijal tekib kahtlus, et raamlepingu partner on sanktsiooni subjekt, tuleks nõuda vajalikke täiendavate andmete ja tõendite esitamist. Kinnituse piisavust ning üksnes kahtluse korral täiendava kontrolli tegemise vajadust on jaatanud oma KKK rubriigis ka Euroopa Komisjon⁹.

Kui hankijal on kahtlus tekkinud ja ta on teostanud täiendava kontrolli ning selgub, et tegemist ongi sanktsiooni subjektiga, soovitame raamlepingu tema osas ära lõpetada. Lepingu lõpetamise kohta on esitatud selgitus juhise punktis 4.3.

Dünaamilise hankesüsteemi puhul on Euroopa Komisjon oma KKK rubriigis selgitanud, et tegemist ei ole lepinguga, mistõttu tuleks sanktsiooni subjektist süsteemiga liitunud ettevõtja suhtes lugeda liitumine nõ külmutatuks ning talle ei tohiks pakkumuse esitamise ettepanekut saata¹⁰. Samas tuleb silmas pidada, et sellist külmutamist riigihangete direktiivid ega ka RHS ette ei näe. Ka riigihangete register ei võimalda jätta dünaamilise hankesüsteemiga liidetud ettevõtjale pakkumuse esitamise ettepanekut esitamata. Küll aga on võimalik dünaamilise hankesüsteemi kehtivusajal sellega liitunud taotlejatel kõrvaldamise aluseid uuesti kontrollida, nõudes ajakohastatud hankepassi esitamist RHS § 32 lg 5 alusel või dokumentide, andmete või selgituste esitamist RHS § 104 lg 7 alusel. Lisaks sellele võimaldab 14.08.2022 jõustunud RHS § 96 lg 2¹ nõuda ettevõtjalt kahtluse korral mistahes andmete või tõendite esitamist sanktsiooni puudumise kontrollimiseks. RHS § 219² lg 2 kohaselt on need muudatused jõus tagasiulatuvalt, st rakendatavad ka enne 14.08.2022 alustatud riigihangetes.

Seega on hankijal dünaamilise hankesüsteemi puhul, arvestades määruse otsekohalduvat jõudu ning eesmärki, et hankelepingut ei sõlmitaks sanktsioneeritud isikuga, kolm võimalust:

- 1) nõuda riigihangete registris hankepassi uuesti esitamist;
- 2) nõuda kõikidelt dünaamilise hankesüsteemiga liitunud taotlejatelt kinnitust määrusega kehtestatud rahvusvaheliste sanktsioonide puudumise kohta ning kahtluse korral nõuda täiendavate dokumentide või andmete esitamist, et kinnituse õigsust kontrollida.
- 3) nõuda enne hankelepingu sõlmimist edukalt pakkujalt punktis 2 toodud kinnituse ning kahtluse korral täiendavate dokumentide või andmete esitamist.

Kui kontrolli käigus ilmneb, et taotleja on rahvusvahelise sanktsiooni subjekt, tuleb tema suhtes teha kõrvaldamise otsus ning ta dünaamilisest hankesüsteemist välja arvata.

⁹ Ibid p 11

¹⁰ Ibid p 29

Raamlepingu või dünaamilise hankesüsteemi alusel hankelepinguid sõlmides tuleb arvestada, et määrus on kohaldatav ka siis, kui konkreetse hankelepingu maksumus jääb alla rahvusvahelise piirmäära, kuid raamlepingu või dünaamilise hankesüsteemi enda maksumus on võrdne või ületab rahvusvahelist piirmäära.

4.8 Erandid

Määruse art 5k lg 2 lubab pädevatel asutustel anda loa selliste hankelepingute sõlmimiseks või täitmise jätkamiseks, mis on määruse järgnevates punktides loetletud. Finantsantsiooni ja alates 17.06.2024 ka riigihangetega seotud piirangu korral on pädevaks asutuseks, kes hankelepingu sõlmimise või jätkamise kohta loa annab RSanS § 11 lg 3 p 3 alusel Rahapesu Andmebüroo. Seega võib piirangule vaatamata hankelepingu sõlmida üksnes siis, kui Rahapesu Andmebüroo on selleks loa andnud. Sellest tulenevalt ei ole hankijal võimalik iseseisvalt rakendada RHS § 95 lg-st 3 tulenevat kaalutusõigust lepingu sõlmimiseks olukorras, kus hankelepingu sõlmimine on hädavajalik ülekaalukast avalikust huvist tuleneval põhjusel. Samuti ei saa taotleja või pakkuja esitada ega hankija arvestada heastamisemeetmeid, mis on lubatavad RHS § 97 lg 1 loetletud teiste kõrvaldamise aluste esinemisel.

Osalemise piiramine võrgustikusektori hangetes (kauba päritolu alusel)

5. RHS § 162 lg 1 alusel võib võrgustikusektori hankija asjade hankelepingu korral pakkumuse tagasi lükata, kui üle 50 protsendi pakkumuse kogumaksumusest moodustavad asjad, mille päritolu kolmandatest riikidest on kindlaks määratud vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) nr 952/2013, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik (ELT L 269, 10.10.2013, lk 1–101). Hankija ei lükka pakkumust tagasi, kui Euroopa Liit on asjaomase kolmanda riigiga sõlminud kokkuleppe, mis tagab Euroopa Liidu liikmesriikide ettevõtjatele võrreldava ja tõhusa juurdepääsu kolmandate riikide turgudele. Vene Föderatsiooni ega Valgevene Vabariigiga sellist lepingut sõlmitud ei ole.

Kui hankija otsustab sellist pakkumust mitte tagasi lükata, eelistab ta juhul, kui kaks või enam pakkumust on pakkumuste hindamise kriteeriumide põhjal võrdsed, seda pakkumust, mis ei vasta eespool nimetatud tunnustele, välja arvatud juhul, kui eelistamine sunnib hankijat sõlmima hankelepingut niisuguste seadmete soetamiseks, mis ei oleks olemasolevate seadmetega tehniliselt kokkusobivad või mille käitamine ja hooldamine tooks kaasa ülemääraseid tehnilisi probleeme või ebaproportsionaalselt suuri kulusid. See tingimus kehtib eelnevale lisaks, st hankelepingut ei saa igal juhul sõlmida, kui hankija on rakendanud RHS-is või enda poolt ette nähtud nõudeid, mis on nimetatud käesoleva juhise punktides 1–3.

Osalemise piiramine kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hangetes

6. Kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas lepingu sõlmimisel on hankijal õigus kohaldada n-ö vabatahtlikku kõrvaldamise alust kõrvaldades hankemenetlusest pakkuja või taotleja, kes ei ole teadaolevalt piisavalt usaldusväärne, et välistada riigi julgeolekule avalduvaid ohte või kelle suhtes või kelle esindaja suhtes on tõendatud raske süüline eksimus kutse- või ametialaste

käitumisreeglite vastu, sealhulgas riigisaladuse või salastatud välisteabe kaitse või tarnekindluse kohustuste rikkumine varasemate hankelepingute täitmisel (RHS § 177 lg 2 p 1).

Kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas lepingu sõlmimisel on hankijal võimalik kehtestada riigihanke alusdokumentides tingimusi, mis on suunatud tarnekindluse tagamiseks ehk selleks, et tagada piisavas koguses kaitse- ja julgeolekuotstarbeliste asjade ja teenuste usaldusväärne ja õigeaegne kohaletoimetamine või hoolduse, paranduse ja varuosade ning muu toetuse pidev kättesaadavus kõikides tingimustes. Nimetatud nõudeid on võimalik kehtestada RHS § 175 lg 2 alusel ja hankija võib nõuda ühe või mitme dokumendi või andmete esitamist:

1) tõendid või dokumendid, mis näitavad hankijale vastuvõetaval viisil, et pakkuja või taotleja on suuteline täitma hankelepinguga seotud asjade ekspordi-, veo- ja transiidikohustusi, sealhulgas asjaomaselt Euroopa Liidu liikmesriigilt või liikmesriikidelt saadud lisadokumendid;

2) viide hankija suhtes kehtivale mis tahes piirangule, mis tuleneb ekspordikontrolli korrast või julgeolekumeetmetest;

3) tõendid või dokumendid, mis näitavad, et pakkuja või taotleja tarneahela korraldus ja asukoht võimaldavad tal täita riigihanke alusdokumentides sätestatud tarnekindlusnõudeid, ning kinnitus, et võimalikud muutused tarneahelas hankelepingu täitmise jooksul ei takista teda neid nõudeid täitmast;

4) pakkuja või taotleja kinnitus selle kohta, et ta on valmis rahuldama hankija võimalikke lisavajadusi hädaolukorras, erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal või sarnases olukorras teises Euroopa Liidu liikmesriigis või kolmandas riigis;

5) pakkuja või taotleja asukohariigi pädeva asutuse dokument, mis käsitleb hädaolukorras, erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal või sarnases olukorras teises Euroopa Liidu liikmesriigis või kolmandas riigis hankijal tekkida võivate suuremate vajaduste rahuldamist;

6) pakkuja või taotleja kinnitus, et ta tagab hankelepingu objektiks olevate asjade hooldamise, uuendamise või kohandamise;

7) pakkuja või taotleja kinnitus, et ta teavitab hankijat viivitamata kõikidest pakkuja või taotleja organisatsiooni struktuuris, tarneahelas või tööstusstrateegias toimunud muudatustest, mis võivad mõjutada tema kohustuste täitmist hankija ees;

8) pakkuja või taotleja kinnitus, et ta annab hankijale kokkulepitavate tingimuste kohaselt kõik varuosade, koostisosade, komplektide ja kaitsevarustuse tootmiseks vajalikud vahendid, muu hulgas joonised, litsentsid ja kasutusjuhendid, kui ta ei suuda neid enam ise pakkuda.

Rahandusministeeriumi riigihangete ja riigiabi osakond

04.03.2022 (täiendatud 19.04.2022, muudetud 25.05.2022, 15.08.2022, 23.09.2022 ja 16.07.2024)